

Løgmansrøðan 1979:

Vit mugu dubba okkum til broyttar umstøður

— tí er avmarkað, hvat hin einstaki fær í sín lut av materiella vøkstrinum

Soleiðis tók Atli Dam, løgmaður, m.a. til í røðu síni á ólavsetu-tingsetuni næstseinasta mánadag. Herfyri prentaðu vit tann partin av løgmansrøðuni, har samgonguslitið við fólkaflokkinn varð umrøtt. Í dag prenta vit hin partin av røðuni, sum meira snýr seg um veruligu viðurskiftini hjá føroyska samfelagnum og tí støðu, búskapurin er í dag.

Atli Dam segði:

Farna tingár hefur verið hendingaríkt á mangan hátt. Politiskt og vinnuliga eru stórar broytingar farnar fram og eru enn í løtuni reimingar á hesum okkjum. Reimingar, sum verða avgerandi fyri møguleikar, rættindi og skyldur hins einstaka borgara.

Hóast menn støðugt í 1978 og serliga farna partin av 1979 hava talað um, hvussu hann dregur á luftina, mugu øll sanna, at ódnin ongan tíð brast soleiðis á, at vit ikki kunnu takka fyri eitt gávuríkt og framburðarkent tíðarskeið heilt fram til dagin í dag.

Óvissan — men tó

Óvissan um fiskimøguleikar, óvissan um orkuútvægan, óvissan um prísingd, gjaldjavna og virkismøguleikar á landi merkja útlitið í dag, men tann gongd, verið hefur seinastu 10 árin, hefur — sum eg so mangan havi vist í — styrkt og ment hetta samfelagið, so tað betri er ført fyri at fóta sær, um ólogi ganga á.

Men fyri at hendan menning skal muna, er neyðugt, at ikki fyrrilatarleyst verður nytt av samlaðu tjóðarorkuni, bert til tess fyrirlis at halda uppi einum virksemin í samfelagnum, sum ikki uppá longri sikt eigur livsmøguleika. Bert um eisini verður brotið upp úr nýggjum, kunnu vit skapa ókt virði og tola uppliggar á øðrum okkjum. Bert við at nýta orkuna sum sáð, ið ger nýggjan gróður, hava vit møguleikar at skaka okkum undan avleiðingum av mótrátt uttanum okkum.

Fíggarlaga og politiska rákið uttanum okkum eru vit ov fá og veik til at avirka avgerandi.

Skilja rákið, handla glegt og snarpt

Men eru vit ikki úti um okkum í góðum tíma og skilja rákið, sum uppi er, og tí leika tann leikin, sum hetta rák treytar, so er skjótt, at farið er fyri bakka alt tað, ið bygt varð hesi ár.

Skilja vit rákið, og handla vit glegt og snarpt, kunnu teir tjansir skapast, sum gera at einki av tí, vunnið er, gleppur okkum av honum aftur.

Eru vit ov seinir á fótum í hesum málum, kunnu lættliga flokkað okkum afturgongd og arbeiðsloysi.

Hetta veri sagt um ein politikk, sum ikki nóg væl og nóg tíðliga verður lagaður til tær umstøður, sum rákið uttan um okkum skapar. Í hesum liggur, at tað er skeiðt við nógvum tosi um kreppu í okkara samfelag; í staðin átti meira at verið talað um kreppufyrirbyggjandi tiltøk, sum minka teir trupulleikar, sum avleiðingar av kreppu-støðu í idnaðarlondunum, hækkanði oljuprisum og øðrum viðurskiftum, vit ikki hava tamarhald á, hava skapt fyri okkara vinnuliv.

Tað er nevniliga aðalmunur innmillum kreppuna, sum nú í mong ár hefur herjað uttan um okkum og teir trupulleikar, vit nú hava. Vit hava jú hesi somu ár her heima hjá okkum havt betri livismøður og hægri livifót enn nakrantíð fyrr í okkara søgu.

Men hetta vil eg venda aftur til, tá gongdin, sum verið hefur, og útlitið framfyri eru nærri lýst.

Framgongd í 1978 og 1979

Árið 1977 kom at roynast metar, hvat framleiðslu, útflutningi og rentabiliteti viðvikur, tí er samanbering fyri 1978 og farnu helvt av 1979 við tað árið so naturlig, men tikið yvir eitt longri tíðarskeið t.d. aftur til fyrst í sjeytiárunum sæst, at talan er um javnan vøkstur í okkara samfelag við árinum 1977 í serstöðu, har útflutnings- og -virði, bytislutfall í uttanríkishandlinum og gjaldsjavnavg alt togaði rætta vegin. Taka vit samlaðu bruttofaktorríntøkuna hesi ár við í metingina, verða árin 1978 og 1979 ikki at sýna nakra afturgongd, men heldur reella framgongd, eisini sammett við árið 1977. Hendan inntøka verður fyri

1978 helst at toga at 2,5 miljardum krónum, meðan hon í 1977 var góðar 2, og í 1976 1,6 mia. kr.

Størri útflutning í ár

Fram til 1. juli í ár er útflutningurin umleið hin sami sum sama tíðarskeið í fjør, meðan hann, um vit taka juli mánað við, er væl størri í ár. Um samlaða útflutningin í 1979 kunnu vit meta, at hann gerst nakað hægri enn í 1978, virðið av fiskautflutninginum verður størri, og upphæddin fyri útflutt skip kemur at telja meira enn í 1978. Men fyri at røkka upp um útflutningin í 1977, sum var 862 milj. kr., mugu flestar kvotur, okkum eru tryggjaðar, verða veiddar.

Innflutningurin minni

Innflutningurin fyrru helvt av 1979 er 41 milj. kr. minni, enn hann var somu tíð í fjør, so har er ein litil bati í eyg-sjón, men hvussu nóg orkudyrkanin kemur at hava ávirkað innflutningsprísirnar innan árslok er í løtuni ílt at spáa um. Samanumtikið er tó utlit til eina ávís minking í samlaða gjaldjavnahallinum í ár.

Uppsparingin í 1978 var umleið 530 milj. kr. ella eins stór og í 1977, og er hetta enn eitt av prógvunum fyri, at ikki er støðan so holt, sum summir hinka til.

Dollarafall og bilig fiskaslag

Bytislutfallið í uttanríkishandli okkar fall í 1978 við 4 stigum úr 95 niðri í 91, og er hetta ein av orsökum til at gjaldjavnahallið í fjør gjørdist 156 milj. kr. Høvuðsorsøkin var fall í útflutningsvirðinum orsakað av dollarakursfallinum, og tí vit veiddu meir av biligum fiskaslagum enn fyrr.

At leiðirnar, vit kunnu veida á, treingjast, er ein veruleiki, og størsta stríð okkara hefur verið at hildið um fiskirættindi á gomlum leiðum í slíkan mun, at umlegging til heimaleiðir og uppbyggjan av nýggjum

Atli Dam, løgmaður: — Vit eiga longu nú at seta í verk skilagóð kreppufyrbyggjandi tiltøk

veidumøguleikum kundi gerast yvir rimiliga tíð.

Hóast mong herð orð um mistveikurættindi, er tað ein veruleiki, at tað er eydnast at halda øllum skipum í vinnu, og framvegis kunnu tey vera tað restina av árinum innan fyri teir kvotukarmar, sum fingur eru. Annað er so tað, at tøvandi rentabilitetur hjá portum av vinnu og fiskaloyvi á nógvum leiðum gera at kinkur er í. Eitt fiskaloyvi, sum flesta staðni er orsakað av serligum hitabroytingum í sjónum, men eisini tí óveitt hefur verið. Afturat hesum kemur, at veðrið í vetur tarnaði heimaróðrinum nóg.

Heildarveiðin minkar

Inntil 1. juli í ár er heildarveiða okkara í tonsum 146.000, mótvægis 167.000 í fjør ella 19.000 tons færri, og er tað serliga lodnu undan Is-

landi, toski úr Barentshavinum, rækjum undan Grønlandi og svartkjafti av Føroya-økinum, sum minni er veitt av í ár. Men útflutningsvirðið av tí, veitt er, er størri enn í fjør.

Nevndi í fjør, at tann umrøða Føroyar fekk uttanlanda, sum landið har alt búskaparlaga gekk óvugt av búskaparlaga gongdini aðrastaðni — sum landið, ið fleyt í hunangi — var vandamikil fyri okkara møguleikar fyri at basa fylgjunum av teirri óvissu, vit livdu í.

Standa á varðhaldi

Eins vandamikil er at fara hin vegin!

Vit mugu avgera og objektívt meta okkara møguleikar til einahvørja tíð og ikki vaksa ella minka teir í taktiskum orðavali og politiskum tjaki.

Gera vit ikki okkum sjálvum greitt hvørja løtu, hvar vit flóta, og hvørja leið rákið ber, gerast tiltøk okkara skeiv og meira til skaða enn gagn. Tað stendur framvegis fast, at vit koma at vera fyri bakkøstum, tí møguleikar knappliga ganga undan, og tí mugu vit øll standa á varðhaldi og bera upp í liðini alla staðni har ágangur er.

Vit skulu sjálvt við minni veiðunøgð, men óktari viðgerð tryggja tann til samfelagsrættsturin neyðuga búskaparlaga vøksturin.

Men samstundis mugu vit aftur læra at meta sum virði aðrar livsumstøður, sum ikki júst eru so tengdar at teimum nýtslumøguleikum, sum ótálmað brúk av náttúruvirðinum skapa í teirri orkukrevjandi framleiðsluni.

